

Abonnementprijs bij vooruitbetaling
Voor binnen- en buitenland franco
per post f2.50 per 3 maanden
Losse nummers 20 cent

BEVRIJDEND DENKEN

RATIONEEL-HUMANISTISCH WEEKBLAD

Redacteur J. G. Rausch • Redactie en administratie: Postbus 893, Amsterdam. Tel. Administratie 798015 • Postgiro 462895 • Gemeente Giro Amsterdam X 7

Denken vanuit de toekomst

M Een artikel voor het nieuwe jaar wordt nu eenmaal geschreven in het oude en de sfeer van het jaareinde dwingt bijna onvermijdelijk naar een terugzien. Men kan echter op verschillende wijzen terugzien, met weemoed om wat onherroepelijk achter ons ligt, met spijt over wat men niet gedaan heeft of wat niet tot stand is gekomen, met voldoening over iets dat men meent bereikt te hebben of, wat nog vaker gebeurt, met gemengde gevoelens. Maar men kan ook het verleden vragen wat er aan mogelijkheden, dus aan toekomst in besloten ligt, duidelijk, verborgen of in een schemer tussen verwachting en vrees. De toekomst kan ons met hoop bezelen of vol dreiging zijn.

Wij leven in een tijd die een eigen, voor onze periode der geschiedenis van het mensdom kenmerkende, ondoorzichtigheid bezit. Nu kunnen we wel stellen dat nog nooit de toekomst anders is geweest dan vol onzekerheden, maar voor onze tijd geldt wel in het bijzonder dat wij leven in spanningen die erop wijzen dat er enorme veranderingen in de menselijke samenleving op til zijn of liever al bezig zijn zich te voltrekken, maar waarvan de strekkingen wel zeer uiteenlopend kunnen worden uitgeleed. Misschien wel moeilijker te vatten naarmate wij ons meer bewust worden van de gecompliceerdheid van de verschijnselen die wij kunnen waarnemen en die wij als symptomen of aanwijzingen trachten te begrijpen.

Er zijn in de geschiedenis van die tijden van overgang, van kentering, die een geheel nieuw tijdperk inluiden. In onze Westerse geschiedenis kennen wij zulk een tijd aan het einde der middeleeuwen, die de naam renaissance heeft gekregen, van wedergeboorte dus, omdat er iets geheel nieuws ontstond dat wel enige gelijkenis vertoonde met een vroeger stadium in de menselijke beschaving, maar dat dan toch maar een geboorte werd aangeduid, waarbij alleen een vergelijking met het natuurlijke sterven en opnieuw geboren worden, zoals de seizoenen ons laten zien, zinvol leek.

Wij kennen een revolutie in het maatschappelijk gebeuren die wij de naam hebben gegeven van „industriële revolu-

tie”, ontstaan aan het eind van de achttiende en zich voortzettend en voltooiend in de negentiende eeuw, die het aanzijn heeft gegeven aan de opkomst van nieuwe klassen en aan diep ingrijpende revoluties in het maatschappelijke, sociale en daarmee ook in het geestelijke leven. Deze revolutie ontstond door het gebruik maken van de stoom als beweegkracht in plaats van menselijke en dierlijke kracht. In haar gevolg zijn nieuwe ontdekkingen gedaan, waardoor de techniek een sprong voorwaarts heeft gedaan als nooit tevoren in de geschiedenis.

In onze tijd is een nieuwe bron van energie aangeboord die perspectieven opent welke wij nog nauwelijks kunnen bevroeden. De kernenergie, niet te denken zonder een nieuwe theoretische fysica die een nieuw inzicht heeft gegeven in wat wij de materie noemen en het wereldbeeld revolutioneert, heeft ons echter als eerste toepassing vernietigingswapens geleverd. Wij zijn voor het eerst in staat om wat de mensheid in duizenden jaren tot stand heeft gebracht en zichzelf erbij, van de aardbodem weg te vagen. Dat is iets geheel nieuws.

Iets anders geheel nieuws is dat de wereld in beginsel een eenheid is geworden. Het verkeer omvat alle, vroeger zo genoemde, uithoeken der aarde, er bestaat geen andere dan werelddeconomie, omdat elk economisch gebeuren zijn repercussies teweegbrengt in het geheel, wetenschap en techniek worden over heel de wereld op de zelfde wijze beoefend en toegepast.

Maar daarnaast vinden wij ook politieke, economische en ideologische tegenstellingen van een diepgang die gehele continenten onverzoeulijk tegenover elkaar lijkt te stellen.

Voorts is er een reeks van nieuwe staten ontstaan die vroeger in de wereldpolitiek niet meespeelden, hebben zich nieuwe vormen van nationalisme ontwikkeld die volgen op het Europese nationalisme dat in twee wereldoorlogen, waarin dit Europa zoveel als zelfmoord heeft gepleegd, ten onder is gegaan.

Tegelijkertijd is gebleken welk een diepe en gevaarlijke tegenstelling er bestaat tussen rijke en arme, tussen industrieel

WAT LEZEN WE IN DIT NUMMER?

Denken vanuit de Toekomst
De vrouw mag niet in „het ambt”
Processies, Anneke Beekman en de kruideniers
Hoe gelovig zijn de gelovigen? (I)
Hardnekkige misverstanden (VII)
Een rooms-katholieke vrijdenker?
Nogmaals: Van atheïst tot rooms-katholiek

hoog ontwikkelde en economisch-industrieel achtergebleven naties.

Welk een geestelijke verwarring en tegenstrijdigheid tussen onze, overgeleverde geloofsvormen, primitieve gedachtengangen en gevoelens enerzijds en door de moderne samenleving geëiste denkvormen en gewijzigde inzichten inzake wereld- en mensbeschouwing, moraal, kunst en samenlevingstechniek anderzijds met al deze veranderingen en verschuivingen gepaard gaan is moeilijk na te gaan, maar zij bestaan en zijn zo vele redenen, dat wij van een tijd van crisis mogen spreken over het gehele terrein van menselijke materiële en geestelijke bedrijvigheid.

Het is mogelijk en zelfs hoogst waarschijnlijk dat iemand die met kennis en begrip vanuit, laat ons zeggen het jaar 2059 op onze tijd terug zou zien, de zaken die wij nu als hoogst belangrijk, de tegenstellingen die wij thans als essentieel en onverzoeulijk, de vraagstukken die wij als bijkans onoplosbaar beschouwen, nauwelijks zal kunnen begrijpen, maar dat hij van die afstand geheel andere kenmerken als essentieel ziet, kenmerken die de meest verwoede tegenstanders van nu voor de latere beschouwer gemeen hebben.

In wat ik onder bevrijdend denken versta zit iets van dit denken van uit de toekomst. Van ons mag niet gevergd worden dat wij buiten onze tijd uitstijgen, maar wel ligt er voor mijn smaak in waarlijk bevrijdend denken een voortdurende poging de historische betrekkelijkheid van onze oordelen te erkennen naast de behoefte en noodzaak ze in die betrekkelijkheid volop te laten gelden.

Ter versterking van onze zelfstandigheid en vrijheid van denken.

PROCESSIES, ANNEKE BEEKMAN EN DE KRUIDENIERS

Al zijn er mensen die — in het bijzonder op de oudejaarsavond — vol van goede voornemens zijn om het nieuwe jaar anders te beginnen dan ze in het oude achterlieten, in werkelijkheid is de kalenderwisseling maar een hulpmiddel. De dagelijkse zorgen blijven dezelfde en de grotere problemen vragen op gelijke wijze om een oplossing. Wanneer we ons dus in januari nog met zaken bezig gaan houden die in november of december plaatsvonden, dan is dit in het geheel niets anders dan wat we b.v. in september over gebeurtenissen in juli of augustus plegen te doen.

Zo zijn er enkele dingen gepasseerd die misschien meer aandacht gehad zouden hebben, als de jongste kabinetscrisis niet de voorpagina's van de dagbladen had gevuld. Er was voordien echter nog wel ruimte voor de herdenking van de afkondiging van de Universele Verkla-

uit deze passage:

"Gij doet het voorkomen alsof gij het monopolie van bijbel en bijdenis hebt. In een tijd dat samenwerking en bundeling van alle krachten meer dan ooit geboden zijn, sluit gij daarbij de duizenden predikanten en leken, die niet precies dezelfde opvatting hebben, uit. In uw bijbelstudie belast gij u zelf met een onnodig martelaarschap."

Het spreekt vanzelf dat dit geharrewar de kerk grote schade doet, zoals blijkt uit de volgende uitspraak van Olaf Lagercrantz, dichter, schrijver en chef van de culturele afdeling van Zwedens grootste dagblad, Dagens Nyheter:

"Binnen de vergane muren van de kerkelijke ruïne, wier ellende wij thans door een bisschoppelijk woord bevestigd weten, doet men een oproep om samenwerking en beschuldigt men elkaar van vals martelaarschap."

Wij anderen zouden goed doen daarop te reageren door ons terug te trekken uit deze schijnorganisatie, deze papieren kathedraal, waarbinnen spookstemmen uit een lang verlogen verleden klinken."

En we kunnen ons deze stemming levendig voorstellen als we lezen, hoe een Zweedse dominee de adventstijd (n.b. de tijd vóór Kerstmis, dus vóór de herdenking van de geboorte van Christus, volgens de christelijke kerken):

"De duivel heeft de vrouw gebruikt om Adam te verleiden en uit het paradijs te verdrijven. Thans wij hij haar benutten om onze bisschoppen, dominees en mannelijke gelovigen ten val te brengen..."

Zo'n raaskallende dominee herinnert sterk aan Tertullianus, de "kerkvader", die de vrouw als volgt toesprak:

"Vrouw, gij moet steeds in rouw en lompen gehuld zijn, omziet u niet om te doen verontomd, want gij hebt mensengeslacht ten gronde hebt gericht. Vrouw, gij zijt de poort der hel."

Dit is de stemming van het christendom, het orthodoxe wel te verstaan, en de verheffing van Maria tot „moeder Gods" in het rooms-katholicisme kan de afstand tussen haar en de „gewone" vrouwen slechts accentueren.

(Citaten uit het Nieuw Utrecht, Dagbl. en Het Vrije Volk dd. 9-12-'58. Het citaat van Tertullianus is uit August Bebel, „Die Frau und der Sozialismus".)

ring van de Rechten van de Mens, die tien jaar daarvoor, op 10 december 1948, had plaatsgevonden. Deze Verklaring toch viel in een periode, die nog wel van hoopvolle verwachtingen vervuld was, doch realistischer gesteld was dan voorafgaande verklaringen in de 18de eeuw. In vele landen was de inhoud van deze verklaring reeds in de wetgeving verankerd. Er was reden en zeker gegrondde hoop dat dit zich in een dichtbijse toekomst ook in andere landen zou voltrekken.

Al ontbrak aan deze verklaring het voornaamste, n.l. de mogelijkheid om bij geschonden mensenrechten in te grijpen, er was een richtlijn en er was een mogelijkheid om die schennis moreel te veroordelen. Later is, voor wat ons werelddeel betreft, deze Verklaring gevolgd door een Conventie (van Rome) waarin bepaalde maatregelen nog eens werden onderstreept en vrijwillig door de landen die zich bij deze Conventie hadden aangesloten verplichtingen werden aangeaan.

Nu laat elke bepaling of verplichting zich gemakkelijk (of moeizaam) formuleren, doch er blijven in de praktijk altijd grensgevallen over, die om een andere uitleg vragen of die op gevoeligheden stuiten, welke dikwijls met historische gebeurtenissen of tradities samenhangen. Dit geldt overigens niet alleen voor Verklaringen en Conventies, maar ook voor grondwettelijke en wettelijke bepalingen die vrijheden rechtens waarborgen.

Zo leeft er in ons land altijd nog een stukje oud en zeer betreffende de processievrijheid. De Nederlandse Grondwet alsmede de Wet op de kerkgenootschappen beperken de vrijheid van de godsdienstoefeningen en de godsdienstige plichtigheden binnen gebouwen en besloten plaatsen. Deze beperking heeft een typisch protestantse inslag en wortelt in de strijd van de reformatie tegen Rome. In zekere zin was deze beperking een vernauwing, want vóór deze grondwettelijke en wettelijke bepalingen, die uit het midden van de vorige eeuw stammen, hing het recht van uitoefening van de rooms-katholieke eredienst en van andere niet-Hervormde kerkgenootschappen geheel in de lucht. Naast deze beperking echter, lieten Grondwet en Wet op de kerkgenootschappen de mogelijkheid open dat in plaatsen waar het vóór 1848 werd toegelaten, plichtigheden ook buiten besloten ruimten mochten gehouden worden.

Deze beperking bleef immer een doorn in het oog der rooms-katholieken en een pijnlijk geval voor degenen die voor algehele vrijheid van meningsuiting zijn. Alleen protestanten — meest van orthodoxen huize — hebben principiële bezwaren, die buiten het eigenlijke vrijheidsbegrip liggen. Men ziet er een stuk heiligschennis in. Dat men echter ook van andere zijde voor het opheffen van deze beperking niet warm kan lopen komt, omdat de vrees gewettigd is dat een grotere vrijheid van Romes diena-

ren een beperking van de vrijheid van anderen zal inhouden.

Van roomse kant heeft men in de laatste jaren geprobeerd aan de z.g. processievrijheid uitbreiding te geven door processies te houden in plaatsen waar de grondwettelijke uitzondering geen kracht heeft. Dit was o.a. in Nijmegen, waar het niet tot een vervolging is gekomen, en in Geertruidenberg, waar de justitie wel heeft ingegrepen. Er werd daar een proces-verbaal opgemaakt tegen drie geestelijken die de leiding hadden en de zaak diende achtereenvolgens voor de rechtbank in Breda en voor het gerechtshof in 's-Hertogenbosch. In beide gevallen voldeed vrijpraak, omdat het moeilijk te bewijzen viel dat er in Geertruidenberg vóór 1848 geen processies waren toegelaten, al had men dit ná dit jaar niet meer gedaan.

Naast dit zoeken naar de wettelijke bewijslast, werd echter een nieuw element door de verdediging aangevoerd, n.l. dat de beperkingen in de wetgeving door de Europese Conventie waren achterhaald. Nederland had zich bij die Conventie aangesloten, doch de wetten daarmee niet in overeenstemming gebracht, volgens deze juristen. Wij zullen onze lezers met de argumenten over en weer, die werden aangevoerd, niet vermoeien. Het geval dient te worden aangepast, omdat het voor de naaste toekomst van betekenis kan zijn.

Want, terwijl deze zaak eind november voor het gerechtshof in Den Bosch diende, werd de bepaling in de Europese Conventie opnieuw in het geding gebracht door een rooms-katholiek Kamerlid in verband met de geruchtmakende zaak om Anneke Beekman. Over de zaak van Anneke Beekman, die volgens onze mening naar twee zijden zeer pijnlijke aspecten heeft, is door ons reeds meerdere malen geschreven. Dit gesol met een kind, dat met haar ouders slachtoffer werd van de Duitse bezetting, is weerzinwekkend. Wettelijk is het recht aan de joodse instanties, die het meisje wilden laten grootbrengen in het milieu dat haar ouders gewent zouden hebben, zedelijk kunnen wij begrip opbrengen voor de band die er kan groeien tussen een kind en haar pleegouders. Dat de pleegmoeder er een gevangenisstraf voor over had, kan men als een daad van geloofsovertuiging zien, doch deze kan o.i. alleen waarde hebben als het om de vrijheid van overtuiging van de pleegmoeder zelf ging. Wanneer deze dame niet zo bezeten was van de absolute waarheid van haar eigen geloof, had zij ook begrip kunnen opbrengen voor de wensen die de gestorven ouders, toen zij nog in leven waren, voor hun kind koesterden. Moreel gezien is het volstrekt verwerpelijk om dit kind van klooster naar klooster te laten vluchten, of althans van de ene schuilhoek naar de andere. Stellig is dit kind door op deze wijze „opgevoed" te worden niet in de gelegenheid geweest vrijheid kennis op te doen van andere godsdiensten of levensbeschouwingen, dan die van haar pleegouders.

Daarom slaat het beroep van Mr. Roolvink, die in het begin van december aan de minister van Justitie vragen stelde welke op de vrijheid van Anneke Beekman betrekking hadden, op artikel 9 van de Europese Conventie de plank volkomen mis. Dit artikel, dat de vrijheid van godsdienst en godsdienstuitoefening waarborgt, houdt tevens uitdrukkelijk de vrijheid in om van godsdienst te veranderen.

Dit zou dus betekenen dat het meisje het recht heeft om in dit geval de joodse godsdienst voor de rooms-katholieke prijs te geven. Stellig heeft ze dit, wetelijk althans bij haar meerderjarigheid (ze is echter pas 18 jaar), en ze zou dus volgens deze redenering in Nederland vrij mogen rondlopen, zonder in een joods milieu geplaatst behoeven te worden. Maar deze vrijheid is in het geheel niet in het geding. De kwestie waar het om draait is dat een minderjarige aan het wetelijk gezag is onttrokken, waardoor juist haar vrijheid op geen enkele wijze gewaarborgd is.

Het zou voor dit rooms-katholieke Kamerlid waardiger zijn geweest indien hij was opgekomen voor die gerepatrieerde moeder die ergens in Brabant in een contractpensie zit te wachten op de hereniging met haar twee kinderen, die een jaar eerder naar Nederland waren gestuurd. De moeder was vroeger rooms-katholiek, nu protestant en het comité, dat zich met de zaken der gerepatrieerden bemoeit, heeft de kinderen via de Raad voor de Kinderbescherming ondergebracht in Breda, in een rooms-katholiek gezin. Over rechten van ouders, van minderjarigen en van levensovertuiging gesproken...

Maar ten slotte onze kruideniers. Worstelen die ook met geloofsbeperkingen? Sommigen misschien wel, doch dit is ons niet bekend. Wel weten we dat zij naast de koloniale en grutterswaren ook pocketboeken willen verkopen, en de regering dit wil voorkomen door een vestigingsbesluit, waarin het boekverkoop voor de boekhandel gereserveerd blijft. Merkwaardig genoeg worden hierdoor ook mensenrechten en -vrijheden aangetast. Want artikel 7 van de Grondwet en artikel 10 van de Europese Conventie waarborgen de drukpersvrijheid. En die vrijheid komt in het geding, wanneer het gedrukte boek alleen maar verkocht mag worden door de boekhandel. Want de boekhandel staat het vrij te verkopen wat hij wenst en te weigeren wat hij niet wenst te verkopen. Hier gaat het dus niet om onze arme kruideniers, die wel dezelfde zakelijke normen zullen aanleggen als de boekhandel, maar om de vrijheid van particulieren of van organisaties die geschriften willen uitgeven en/of verkopen welke zij belangrijk vinden. Ook geschriften dus die de uitgeverwereld en de boekhandel niet wenselijk uit te geven of te verkopen. Hier staan dus heel belangrijke mensen- en vrijheidsrechten op het spel.

Het is heel belangrijk om over dit alles in het begin van 1959 de gedachten te laten gaan.

Misschien is het juist de vraag anders te formuleren. Namelijk: wat geloven de christenen werkelijk van hetgeen zij menen of voorgeven te geloven? Geloven zij werkelijk aan de realiteit van „het woord dat vlees geworden is en onder ons woonde“? Geloven zij, dat „Gods zoon“ in levenden lijve en als mens op aarde heeft rondgewandeld? Geloven zij, dat hun heiland zich aan „de armen van geest“ openbaarde, maar dat zijn kwaliteiten aan de „farizeërs en schriftgeleerden“ verborgen bleven? Kortom, geloven zij aan de bijbelse Christus en aan de voorzeggingen uit de Openbaringen?

Ten minste drie grote auteurs — Barbusse, Dostojevski en Upton Sinclair — hebben de christenheid al eens een spiegel voorgehouden en betoogd dat „zou Jezus op aarde terugkeren, de gelovigen hem opnieuw zouden kruisigen en vervolgen“.

Hieraan voeg ik iets toe. Vrijdenkers, atheïsten, humanisten hebben geen behoefte aan vervolging van welke Christus dan ook, niet van de bijbelse en niet van een „teruggekeerde“. Mij persoonlijk leeft geen enkele gelovige — hoe dwaas ik zijn geloof ook mag vinden — in de weg, zolang hij aan een paar voorwaarden voldoet. Zolang hij degenen, die niet geloven niet vervolgt en tiranniseert en aan de grondslagen van zijn geloof tracht te onderwerpen. Op het moment, waarop de gelovige zijn specifieke denkbild en anders dan door propaganda en getuigenis aan anderen tracht op te leggen of anderen tracht te nopen, zijn propaganda actief en positief te bevorderen, op dat moment zal ik hem bestrijden. Niet omdat hij gelovig is, maar omdat

hij een reeks democratische opvattingen aanraadt die mij dierbaar zijn.

Maar, ik wilde spreken van het geloof der gelovigen. Arno Schmidt heeft in zijn bijdrage in het boekje „Was halten Sie vom Christentum?“ de opmerking gemaakt, dat het hem een zotternij lijkt, wat het bijbelgeloof ons tracht aan te praten omtrent Jezus. Nazareth, in de toenmalige beschaving een achteraf van stellig minder allooi dan het onder de rook van Amsterdam liggende Muiden, als de plaats, waar de Christus wel niet geboren werd maar toch opgroeiende. In Palestina, weliswaar een secundair verkeersland, maar toch in de toenmalige beschaving van aanzienlijk minder betekenis dan Nederland in de huidige. Het Aramees, een barbaars brabbeltaaltje, een dialect van een dialect in een uithoek van de wereld, staande in geen verhouding tot het Grieks en het Latijn die als cultuurtalen functioneerden. De apostelen een stel ongetletterde, primitieve analfabeten, vissers in erbarmelijke omstandigheden. Precies in dat milieu verschijnt Gods zoon. Die zich in geen enkel opzicht van de omgeving zichtbaar onderscheidt, vermits zijn goddelijke eigenschappen anders wel onmiddellijk hadden moeten opvallen.

Maar zie, dominee en pastoor, zending en evangelist trachten ons aan te praten, dat dit allemaal uit „Gods ondoordringelijke raadsbesluit“ voortvloeit en dat we niet mogen vragen naar de redelijkheid ervan. Dat wij de dwaalen zijn, omdat we het verhaal een dwaasheid vinden. Ik vraag mij af, stellen de gelovigen zich de realiteit van hetgeen zij geloven wel eens voor? En ik kom tot de slotsom: neen. Want zij zouden on-

zijn niet voldoende kritisch om op hun hoede te zijn tegen zo'n beïnvloeding en tot zij dat wel zijn, zal de macht van de pers voortduren.

Citaat vertaald uit het maandblad Politieit nov. 1938.

Uit de pers gepuurd

VOORLICHTING EN KAPITAAL

Bertrand Russell schreef in 1919:

Aangezien het driven van een groot dagblad een groot kapitaal vereist, behoren de eigenaars van belangrijke persorganen tot de kapitalistische klasse en het zal een zeldzaam en uitzonderlijk feit zijn als zij niet met hun eigen klasse voor wat opnieus en inzicht betref, sympathiseren. Zij zijn in staat te beslissen wat voor nieuws de grote massa der krantelers zal mogen ontvangen. Zij kunnen inderdaad het nieuws versnellen, of, als zij zo ver niet gaan, zij kunnen het zorgvuldig schiften, door zodanige berichten door te geven, die de hartstochten, die zij wensen te versieren, prikkelen en berichten achter te houden, die daarvoor een tegengif zouden zijn. Op deze wijze wordt het beeld van de wereld in de geest van de gemiddelde krantelers niet een juist beeld, maar in hoofdzaak dat wat bij de belangen van de kapitalisten past. Dit is in verschillende opzichten waar, maar vooral voor wat betreft de betrekkingen tussen de volkeren. De massa van de bevolking van een land kan ertoe gebracht worden een ander land te haten of lief te hebben, al naar de wil van de kranteneigenaars, die vaak al of niet rechtstreeks wordt beïnvloed door de wil van de grote financiers. De meeste mensen

EEN BELANGRIJK CONGRES

(R-h.) Aan Humanitas (nov.nr.) van de gelijknamige organisatie ontleen ik hier enkele bijzonderheden over het Nationaal Congres der Vrijzinnige Bewegingen te Brussel op 26, 27 en 28 september i.j. Vrijzinnig betekent in België iets anders dan bij ons, n.l. eenvoudig: niet godsdienstig. Dit congres, dat 1500 bezoekers trok, bracht sprekers uit verwante stromingen in België, Nederland en Frankrijk en werd gehouden in het Groot-Auditorium van de Vrije (d.i. niet-confessionele) universiteit van Brussel. De organisatie van dit congres was uitstekend. De naam van de organisatie was: „Alliance des mouvements laïcs“, waarvan aan dat er in België geen volledige eenheid is. De Franse kenschetsing ervan als „Congres des mouvements laïcs“, waarbij het woord „laïc“ (= leek) de betekenis heeft van „buitenkerkelijk“, d.w.z. buiten de roomse kerk staande, duidt ook aan, dat hier het accent anders ligt dan bij ons. Er werden diverse leidingen gehouden, o.a. door Prof. Dr. Stuijveling over „Geschiedenis van de conflicten tussen wetenschap en dogma“, verder door Dr. J. P. van Praag, de voorzitter van het Humanistisch Verbond in Nederland, en door Belgische professoren als Prof. D'Hont, die aan ons gedankboek medede-

„BEVRIJDEND DENKEN“

middellijk ongelovig worden zijn zij met de realiteit van hetgeen er in de bijbel staat geconfronteerd worden.

Dat is geen loze bewering. Een deel van onze lezers en leden weet, dat ik sinds geruime tijd „Lou” en de „Lou-mensen” nauwlettend gadesla. Ik heb de bedoeling binnenkort daarover uitgebreid te publiceren. Daarom kan men dit wat hier nu gezegd wordt als een soort voorbeschouwing zien.

„Lou” zegt, dat in hem „God mens geworden is” onder een „nieuwe naam”. Dat hij „de godheid lichamelijk” is en dat uit zijn mond niet het individu Lou dat we voor ons zien, maar God o spreekt. Dat hij, evenals u en ik, als gewoon sterveling is geboren, maar dat God van zijn lichaam bezit heeft genomen, na verdrijving van satan.

Ik laat nu buiten beschouwing, hoe wij als vrijdenkers daar tegenover staan. Ook, dat de Lou-mensen — vermoedelijk voor een aanzienlijk deel onbewust, maar wel als consequentie van hun voorstellingen — een deel van het nieuwe testament naspelen. Ik neem aan dat zij het bijbelverhaal in meerdere of mindere mate kennen en uit hun onderbewustzijn een gedrag voortkomt, op dat verhaal geïnspireerd. Het lijkt me reëel dit vast te stellen, aangezien ik in dat gedrag geen objectieve oneerlijkheid heb kunnen vinden.

De uiterlijke omstandigheden van de Lou-mensen zijn natuurlijk niet identiek, maar wel verwant aan die van Jezus en de zijnen in het bijbelverhaal. Lou — een ongeletterde, uit een steil christelijk-gereformeerde gezin, uitmuntend kenner van „de schrift”, vermits hij de bijbel van voren naar achteren en van achteren naar voren in zijn jeugd heeft moeten lezen — toen velen van ons

zich met Dik Trom of soortgelijke verhalen vervaant. Het bijbelzelen hantend, maar toch aan de bijbel gebonden. Zelfs fundamentalistisch. Geboren in een achteraf dorp in de kop van Noord-Holland, in de buurt van Den Helder. Lange tijd wonend in Muiderberg, ook al geen wereldstad. En vanzelfsprekend spreekt hij de taal van het volk en niet die van de universiteit. Zijn volgelingen — uiteraard — in de eerste plaats afkomstig uit het kleinburgerlijke milieu. Naar verhouding veel vrouwen er onder — maar dat geldt voor elk geloof, als we daarmee de variëteiten van het christendom bedoelen. Ik zou ze met name kunnen noemen, de vrouwenfiguren onder de Lou-mensen, die als type en karakter met bepaalde figuren uit het nieuwe testament overeenkomen. Ik zei al, dat hier van geen oneerlijkheid of komedie sprake is, maar dat het wel in de natuur van de zaak ligt.

Welnu, bezoek een paar openbare bijeenkomsten van de Lou-mensen en hoor de representanten van het officiële christendom aan en — ge weet dat het alleen de door de vrijdenkers en humanisten veroverde tolerantie is, die Lou er voor beschermt door de broeders en zusters van kerk en sekte gestenigd te worden. En geloof me, ik overdrijf niet.

Daar is dan een vrouw van een „evangelisatie”-groepje, die zichzelf als „evangeliste” aanduidt en die met haar groep „evangelisatie” op de O. Z. Achterburgwal „onder de hoeren en tollenaars”. Sinds jaar en dag een trouwe bezoeker. Met de duidelijk uitgesproken wens: ik blijf net zo lang komen tot-je peigt. De w e n s, al is hij niet als zodanig geformuleerd: ik hoop zijn sterven mee te maken opdat hij aan de kaak gesteld worde als een aanmatigende en gods-

verschild tussen eb en vloed bedraagt in IJmuiden anderhalve meter, dan praait hij onzin. Immers het water doorloopt bij het dalende richting dezelfde standen als bij het stijgen gedurende de vloed. Vakmensen spreken dan ook niet van verschil tussen eb en vloed, maar tussen hoog en laag water. Het is hoog water aan het eind van de vloed en aan het begin van de eb. Laag water is het aan het eind van de eb en het begin van de vloed. Als iemand aan het strand komt en ziet, dat een breed deel van het strand droog is, zal hij allicht zeggen: kijk, het is eb. Maar het is best mogelijk, dat het water al begonnen is te stijgen en dat het dus al vloed is. Zo kan, als bijna het hele strand overstromd en het dus hoog water is, de eb al begonnen zijn.

Men zegt meestal: eb en vloed worden veroorzaakt door de aantrekking van zon en maan. Dat is niet juist. Men moet zeggen: door het verschil in aantekking op het water en de vaste aarde. De zon trekt harder dan de maan, maar het bedoelde verschil is bij de maan groter. Daardoor heeft de maan meer invloed op het ontstaan van eb en vloed dan de zon. De maan trekt de naar haar toegekeerde watermassa der oceanen meer aan dan de daaronder, dus verder van de maan verwijderde, aarde. Het water wordt dus van de aarde afgetrokken en er ontstaat vloed. De van de maan afgekeerde watermassa wordt minder aangetrokken dan de dicht bij de maan zijnde aarde. Deze wordt van het water afgetrokken en dus is er ook vloed aan de van de maan afgekeerde zijde.

Alcor.

lasterlijke leugenaar. Liefdevol en hartelijk wordt hier... naar iemands dood verlangd.

Daar is een andere vrouw, afkomstig uit Den Haag en eveneens een „dienstmaagd des heren”. Fanatisme is het niet alleen dat zij afstraalt, maar pure liefde-loosheid en haat. Zij is vergezeld van een groepje mede-„evangelisten”, van wie sommigen de indruk maken de mentaliteit van S.S.-ers te bezitten (daarvandaan mijn belastingstelling). Natuurlijk ontbreekt de komische noot ook niet. Fel verontwaardigd vanwege het — „onhygiënische” (!) — kusritueel bij de Lou-mensen heeft een jongedochter van omstreeks 25 jaar, die ook tot dat groepje behoort, van haar maagdelijke staat getuigd. De ironische opmerkingen, daarop volgend, bespaar ik u.

Laat ik met deze typering volstaan. Een feit is — hallelujah! — dat de openbare bijeenkomst van de Lou-groep een bepaald soort christenen aantrekt als groep vliegen. Vooral ook de soort evangelisten, waarvan wij de Rotterdamse rapaljaan Leen Coremans zie: je kunt beter een zak rollen dan een zak dragen — als u begrijpt wat hij bedoelde.

Bij het volgende moet men steeds bedenken — ik kan er niet te nadrukkelijk op wijzen — dat de christenen overgeven twee zaken te geloven: het als mens op aarde leven van „Gods zoon” en de wederkomst van de Christus „in het

werkte, Prof. L. Flam („Rationalisme en dogmatisme dubbelzinnigheid”), door Fransen als Prof. Kahane („Kan het rationalisme de basis zijn van een ethica?”) enz. Het is wel duidelijk dat van Nederlandse — en ook enigszins van Vlaamse — zijde de nadruk werd gelegd op het humanisme, van Belgische (vooral weer van Waalse) en Franse zijde op het rationalisme. Daarom treft het mij wat pijnlijk dat onze Belgische zusterorganisatie niet op dit congres aanwezig was. Als zij niet uitgenodigd was, waarom dan niet en als zij wel was gevraagd doch niet vertegenwoordigd, welk motief had zij daarvoor?

Wat, volgens de verslaggever in Humanitas, de Nederlandse bezoeker opviel, was de consequentie van de tweetaligheid in België: het congres had een Vlaamse en een Waalse voorzitter. Deze tweetaligheid alsmede het verschil in mentaliteit maakt hier de samenwerking nogal ingewikkeld. Zelfs over het begrip rationalisme waren de Vlaamse humanist Prof. Flam en zijn Franse collega Prof. Kahane het niet helemaal eens. En dan:

„Bovendien viel de congresbezoekers het verschil in mentaliteit op tussen de Belgische gastheer en Nederlandse humanisten, hetgeen vooral bleek uit de niet gecamoufleerde antikerlijke toon der Belgen. Men komt dat in Nederland niet zo tegen. Dat zal wel komen doordat men in België weet tegenover een overdeelde tegenstrever met een geweldige macht en duizendjarige traditie, tegenover de macht van een volkomen verpolitiëke kerk (de woorden zijn

van Dr. Cuypers) te staan.”

En Dr. Cuypers is, als ik me niet vergis, nog wel de voorzitter van het Vlaamse Humanistisch Verbond! De verslaggever gaat voort:

„Na veel strijd en nog wel niet bepaald gelijkerecht, en in bescheiden mate, is het Humanistisch Verbond in Nederland officieel ingeschakeld en men hoort bij ons van kerkelijke zijde gelukkig een heel wat gewiezerder antwoord op het opkomende humanisme dan in België.”

(Hoewel de aanvaarding van het H.V. door de kerken hier als somtijds gelijkwaardige gesprekspartner ons nog wel eens wat duur betaald voorkomt.)

Ik ben blij, dat deze opmerking nu eens van een klaarblijkelijke H.V.-er komt.

Overigens is dit congres, zegt de verslaggever, een prachtig getuigenis geweest voor de geestelijke weerbaarheid van het niet-christelijke deel van de bevolking van West-Europa. Echter nogmaals: jammer dat de vrijdenkers er niet bij waren.

CHRISTENDOM EN HEIDENDOM

In Ephesus werd de heidense tempel van Diana aan Sint Johannes gewijd en nog heden ten dage wordt in de Pieterskerk te Rome een bronzen Jupiterbeeld de voeten gekust, want de geestelijkheid beweert, dat het de heilige Petrus voorstelt.

August Bebel, „Is die Religion für das Volk nötig?”

VRIJDENKERS-INSIGNE
(Veldvlootje) alleen als speldeje

Prijs f.1.75 franco per post.

Te bestellen bij Boekhandel H.B. „De Vrije Gedachte”, Postbus 893, A'dam.
Post giro 293796.

cinde dagen". En verder, dat ik letterlijk citeer.

Hier volgen dan enkele vragen aan Lou: Als Lou zegt, dat in hem God mens geworden is, hoe komt het dan dat zijn hoofd kaal is en dat hij een slecht gebit heeft? Als Lou enz., hoe komt het dan, dat hij als hij spreekt een glas water nodig heeft? Als Lou enz., hoe komt het dan, dat hij er zo gammel uitziet?

Ik bespaar de lezer vragen van een soortgelijke strekking, maar zo van haat en gemeenheid geladen, dat ik weiger ze hier weer te geven. Want, ook dan als men meent dat Lou en zijn volgelingen dwalenden zijn, heeft men nog niet het recht dat op een grievende en beledigende manier kenbaar te maken. Ik wil in ieder geval wel opmerken dat, als de kerkgelovigen zoveel op de „stijl" van de oude „Dageraad" hebben aan te merken, ze in de actualiteit beter doen hun medechristenen van het aanranden van in elk geval medemens af te houden.

Hoe Lou de letterknechten afpoeierde vertel ik aanstonds. Maar de zaak is duidelijk: als „Gods zoon" als mens op aarde gewandeld heeft, dan had hij ook menselijke eigenschappen en behoeften. Dan at hij, dronk hij, sliep hij, deed hij op z'n tijd een plasje of nog iets anders. Ik weet wel, dat de christenen nu erg boos worden vanwege deze profanatie, maar ze kunnen mijnetwge op hun wenkbrouwen gaan lopen: dit betekent menswording óók.

Welnu, Lou doet dat allemaal, hij rookt zelfs sigaren en hij is geen geheel-onthouder (dat was Jezus uit het bijbel-verhaal trouwens evenmin).

„Ik ben een mens, niets menselijks is mij vreemd" — „homo sum, humani nihil a me alienum puto", kan hij van zichzelf zeggen. De christenen onder zijn gehoor evenwel schijnen als gebod te kennen: homo homini lupus, hetgeen wil zeggen, de mens zij tegenover de mensen een wolf.

Als u iets van het nieuwe testament kent, dan weet u hoe er over de Joden in het algemeen, de Farizeeën en schriftgeleerden, de Sadduceeën enz. kwaadgesproken wordt omdat zij... niet wilden aanvaarden dat Jezus de mens geworden Godzoon was. Als u wel eens naar dominees, pastoors of evangelisten luistert, dan hoort u ze tot op deze dag kwaadspreken van die Joden, Farizeeën, Sadduceeën, schriftgeleerden enz. om dezelfde reden. De nuchtere vrijdenker kan hierbij opmerken: als ge Lou en de zijnen een stel godslasterlijke dwazen vindt, op welke gronden geldt dan uw

Het was in het aprilnummer van 1966, dat ik in het r.k. maandblad De Vrijdenker Mens een onderwerp behandelde, waarboven ik schreef: „Godsdienst ontwijding van het mysterie". Ook De Vrijdenker heeft dit artikel destijds opgenomen. Ik heb daarin overduidelijk aangegeven, dat de bijbel, de kerk en het christelijk dogma bij voorkeur God-onterend zijn en, indien er zo iets als een opperwezen zou bestaan, dit juist door diens zogenaamde volgelingen belasterd werd. Ik schreef o.m., dat zij hun deugd en onderscheid met mindere medemenselijke eigenschappen, door zich schuldig te maken aan een grove vorm van antropomorfisme, ik haalde daarbij mede als bewijs het boek der Openbaringen aan, waarvan een vrijzinnig predikant terecht schreef, „dat Jezus van de bijbel hier en daar wel zachttinnig is, maar dat hij in het boek der Openbaringen de niet-gelovigen tot „bloedmoes" stampt". (Bakels.)

Meer dan eens heb ik mij afgevraagd: waar haal ik eigenlijk de moed vandaan om in een rooms-katholiek maandblad mijn vrije gedachten naar voren te brengen? Een gevoel van „ach, wat geeft het allemaal!", moest ik niet zelden in mij onderdrukken, te meer, wanneer geestverwanten van hetzelfde gevoelen waren en zeiden: „waar haal je de moed vandaan?" Maar, wanneer ik mij mijn eigen jeugd herinner, hoe ik als orthodox opgevoed en overtuigd gelovige in aanraking kwam met werken van Domela Nieuwenhuis en vele gelijkgezinden; hun boeken en geschriften, die een zeer ernstige ondertoon hadden, door mij werden verslonden, dan betwijfel ik of het zaad dat wij uitstrooien wel zo nutteloos is en zonder uitwerking blijft. Toen ik in „Kracht en Stof" van Büchner o.m. las: „Wij zijn niet in staat ons slechts bij benadering een denkbeeld te vormen van hetgeen wij eeuwig of oneindig noemen, omdat ons verstand hier

niets anders voor zich ziet dan begrensde delen van tijd en ruimte, en die grens niet kan overschrijden" (pag. 170), toen werd het mij duidelijk, dat zelfs een Büchner halt houdt voor het mysterie, en dat alle godsdiensten er ontwijdingen van zijn, daar wij het mysterie wel nimmer zullen kunnen benaderen. Dit de gelovigen voor te houden blijft m.i. niet zonder uitwerking.

Het is niet een zeer aangename verrassing, wanneer men na enige tijd ondervindt, dat met name de jongeren onder andersdenkenden, in dit geval de katholieke jongeren, ontvankelijk blijken te zijn voor bevrijdende denkbeelden. Het verheugt mij daarom, dat ik in het r.k. maandblad De Vrijdenker Mens van oktober j.l. een artikel heb mogen lezen van een rooms-katholiek, de heer A. P. Werner, een artikel dat zo radicaal is, dat het zelfs de kritiek van Prof. Dr. L. J. Rogier in de schaduw stelt. Het artikel van de heer Werner tast n.l. in tegenstelling met de uittalingen van Prof. Rogier, het christelijk geloof „fundamenteel" aan. Want een r.k. schrijver die zijn God buiten natuur en wereld plaatst, Hem zijn invloed op natuur en wereld ontzegt, die spreekt van een onbekende God van wie wij niets weten, voor wie de „geopenbaarde God" der Kerk dood is, die heeft principieel met het christendom gebroken. En wanneer de redactie van het r.k. maandblad dit artikel dan zonder enig commentaar plaatst, dan vraag ik mij af: „Zijn wij in het r.k. maandblad De Vrijdenker

afwijzing van Lou niet in gelijke mate als afwijzing van uw Christus? Ge hebt het vermoedelijk nog niet bedacht, maar i e d e r argument dat ge tegen Lou aanvoert is een argument tegen Jezus. Ik zelf raak niet ondersteboven van de opmerking, dat de kennis omtrent Christus een „geopenbaarde" is. Want in welk opzicht is de „openbaring" bij een of andere christen betrouwbaarder dan die bij Lou?

In werkelijkheid is de conclusie veel eenvoudiger: de christenen geloven i e t wat ze zeggen te geloven. Het zijn frases, die ze nazeggen zonder er verder bij te denken, zonder zich iets werkelijks voor te stellen. Zij hanteren overgeleverde begrippen wier juistheid ze verwerpen als ze er in de feitelijheid mee geconfronteerd worden. Onbedoeld, maar spijkerhard ontmaskert Lou dit.

Ik had een kort gesprek met een meisje uit deze groep, waarop ik wellicht nog nader terugkom, maar dat ik hier wil aanhalen. Ze is rooms opgevoed. Onlangs was ze bij haar nog altijd roomse zuster. Daarvan vertelde ze me. „Ik zei haar, wat geloven jullie nu eigenlijk? Als jullie naar de mis gaan en de consecratie vindt plaats, dan bevinden jullie u — volgens je eigen geloof — in tegenwoordigheid van lichaam en bloed van Jezus. Van de Godszoon en dus van de goddelijheid. Daar ben je dan zo van onder de indruk dat je vluchtig een kruis slaat en voor de rest desgewenst je neus gaat poede-

ren of je lippen gaat bijvieren..."

Het meisje vertelde me dit — zoals men begrijpen zal — om mij duidelijk te maken in welke verhouding zij en anderen tegenover Lou staan. En weer, daargelaten hoe wij dit als vrijdenkers beoordelen — zij heeft met een scherp gevoel het ongelooft bij de gelovigen herkend.

Laat ik tot slot van deze eerste beschouwing het gevatte schriftuurlijke antwoord van Lou op de bovengenoemde vragen ook nog vermelden. Ik vond het zo knap dat ik er voor geapplaudiseerd heb. „Bijbelleslezer, u kent uw bijbel niet" — zo zei hij. „Staat er niet in Jesaja 52.14: — alzo verdorven was zijn gelaat, meer dan van iemand, en zijne gedaante, meer dan van andere mensen-kinderen? En staat er niet in Jesaja 53.3: Hij was veracht en de onwaardigste onder de mensen, een man van smarten, en verzocht in krankheid, en een iegelijk was als verbijgde het aangezicht voor hem; hij was veracht en wij hebben hem niet geacht."

Dat is uiteraard niet de fondanten bidplaats-Jezus zoals de gelovigen zich die voorstellen — als ze al een voorstelling hebben. Men zal zich overigens verbazen, welke oppermerkelijke vragen gelovigen kunnen stellen als... ze twijfel aan het geloof van de ander uitspreken. Daarover meer in een volgende beschouwing.

FRITS KIEF.

VAN HEDEN TOT 15 JANUARI 1959

kunt u het abonnementsgeld ad f 2.50 voor het kwartaal 1959 voldoen, hetzij door storting op de post giro 463895, gemeente-giro Amsterdam, rekening X7, of per postwissel.

U bespaart uzelf hierdoor 35 cent incasso-kosten en vergemakkelijkt ons bovendien het werk.

Bij voorbaat danken wij u voor uw betaling en medewerking.

Administratie „Bevrijdend Denken".

Mens zijn r.k. vrienden aangeland?" Men oordele zelf.

Het artikel van de heer Werner luidt: "De dood van God". De schrijver laat Nietzsche zeggen dat de dood van God de schuld is der christenen. Wij menen, zegt de schrijver, dat de christenen hier in zóór reële betekenis van het woord aan schuldig zijn. En hij vervolgt:

"En één van de factoren, die God in zekere zin heeft doen sterven in de levens van vele mensen, is het halstarrig vasthouden aan de prediking van God, wiens beeld verdacht veel geleek op een reusachtig mens, alleen met dit verschil, dat God de eigenschappen bezat, die de mens zo node miste. Het is niet toevallig dat in diezelfde eeuw Feuerbach, Marx, Kierkegaard en Freud, om er slechts enkelen te noemen, ieder op hun eigen manier aan een ontmaskeringveldtocht tegen het christendom deelnamen. Het menselijke, al te menselijke spreken over God, doen en laten van het christendom was daar zeker debet aan. Zij allen leefden in de 19e eeuw, de eeuw waarin de natuurwetenschappen, gekoppeld aan de mathematische wetenschappen, een zeer hoge vlucht namen. De techniek begon haar adembenemende triomfloodt.

Vanaf de Griekse tijd tot aan de romantiek was over het algemeen het levensgevoel van de mensheid in Europa gekenmerkt door kosmisch enthousiasme. De kosmos behield gedurende deze periode min of meer goddelijke of op zijn minst religieuze trekken. De mens was zich bewust van Gods alomtegenwoordigheid en waant bij Zijn aanwezigheid in de natuur. De melodiën, die hij in de natuur beluistert, zijn alle variaties op één thema: "God in de natuur en de natuur in God". De natuur wordt van mysterie, waarin men over Gods hand onderkende, tot werkterrein van de menselijke geest. De natuur, vroeger de plaats waar God op velerlei wijze ingreep en daarom ook voorwerp van religieuze verering was, gehoorzaamt nu de mens. En datgene, wat naar de menselijke oproep luistert en zich laat overmeesteren, kan niet boven de mens staan. De religieuze bekoring, die de natuur op de mens van vroeger uitoefende, wordt een steeds zeldzamer verschijnsel. Door de overvloed van ontdekkingen, ook wat zijn eigen evolutionaire oorsprong betreft, ziet de mens de natuur naar zich toe komen. Hij, de mens, is het eindpunt en het doel der ontwikkeling. Hij is de koning der schepping.

De uitspraak van Nietzsche willen wij interpreteren". aldus vervolgt de schrijver, "dat het traditionele Gods-beeld, dat de mens uit de natuur putte, globaal genomen in de 19e eeuw is gestorven. En Nietzsche zag dit veel scherper dan heel vele christenen. Te veel was de traditionele Godsvoorstelling een naar menselijke maat gesneden beeld. Daardoor hebben zij geholpen God „rationeel te laten verdampen" (H. Lubar).

De vele vragen, waarop God voor het gevoel van de oudere generaties rechtstreeks in de loop van de wereld ingreep, werden door de wetenschappen

tot hun natuurlijke oorzaken teruggebracht. Voor de ervaring van de moderne mens schrompelde het „werkterrein" van God steeds verder ineen, totdat God als „een overbodige hypothese" aan de dijk werd gezet. Nimmer zal de wetenschapsmensen als mens der wetenschap God binnen zijn gezichtskring krijgen.

God is, door de veranderde natuurbeschouwing, in de natuur gestorven. De groei en ontplooiing van de menselijke geest hebben een bepaalde Godsvoorstelling achter zich gelaten. Hij is hieraan in grote trekken ongetroefd. Maar nog nooit misschien is de menselijke geest zich zo bewust geweest van het ontzagwekkende mysterie, waardoor hij omringd is, en waar hij ieder ogenblik op kan stuiten. En voor de gelovige blijft God een ondoordringelijk mysterie."

In de volgende regels benadert de schrijver zeer dicht het atheïsme, ofschon hij van de naam God geen afstand doet. Onder de God van het christendom verstaan wij n.l. een wezen, dat de wereld en alles wat erin is, onderhoudt en regeert, en zelfs geen musje ter aarde valt zonder Zijn wil.

"De ontsteltenis", aldus de schrijver, "over de afwezigheid van God in de wereld, het gevoel het goddelijke niet meer te kunnen realiseren, de verslagenheid over het zwijgen van God, over het zich opsluiten van God in zijn eigen ongaafbaarheid, over het zinloze proefaan worden van de wereld, zelfs dan wanneer het niet meer over de natuur maar over de mens gaat, deze ervaring, die zich als atheïsme meent te moeten interpreteren, is een echte existentiële ervaring, waarmee het vulgaire denken en spreken van het christendom nog lang niet klaar is. Het is", vervolgt de schrijver, "in de grond de ervaring, dat God in het wereldbeeld niet thuisheert... slechts het groeien van God in de geest van de mensheid. De bekende God, van wie de mens (en de Kerk en de bijbel, M. M.) zoveel meende te kennen, is gestorven. Dit Godsbeeld hebben wij achtergelaten als reisoed, als voorlopige toelichting alvorens wij opnieuw konden vertrekken. Dezelfde menselijke geest, die dit beeld vormde, ontwierp de middelen om het te doden. En het was, mensen wij, goed zo. Hij blijft een onbekende God. Noot uit de mens Hem „door" hebben. Spreken over Hem dreigt steeds een ontwijping van het mysterievolle te worden. Daarom is zwijgen over Hem de juiste houding."

Tot zover deze rooms-katholieke schrijver.

Zoals ge ziet, lezer, gebruikt de schrijver nog termen die verwarring stichten. Wie God zegt, die bedoelt in ons taalgebruik een persoonlijk wezen en niet een mysterie waarvan ons niets bekend is. Laat de heer Werner daarom eerlijkheidshalve van de naam christen afstand doen en een andere naam kiezen. Wanneer de Kerk zou gaan zwijgen over het mysterie, zou ze als Kerk eraan sterven, want voorwaarde voor instandhouding der Kerk is, dat ze over het mysterie zo ontzaglijk veel weet te vertellen. Als de

Kerk zou gaan „zwijgen", zou het daarom voor haar niet al te best uitkomen en zou zij haar onnoemelijke inkomsten moeten derven.

Ten slotte vraag ik mij af, hoe deze verlichte schrijver, die de invloed van een Feuerbach, Freud en Nietzsche kennelijk heeft ondergaan, nog langer kan ademen in de sfeer van de r.k. kerk, waar juist datgene domineert waartegen zijn artikel gericht is.

Behoudens enkele uitzonderingen meen ik niet te veel te hebben gezegd toen ik boven mijn artikel schreef: „Een rooms-katholieke vriendenkerk?" Hij is meer vriendenkerk dan katholieke, dit blijkt uit zijn schrijven wel overduidelijk.

Mensen Wereld van het Humanistisch Verbond van 22 november j.l. bespreekt o.m. een artikel van een der r.k. jongeren, die zijn hart gelucht heeft in De Volkskrant van 8 november, waarin hij zich beklagt over de dictatorialen praktijken der priesters in het algemeen. Mensen Wereld besluit: „Men ziet het: Prof. Rogier staat niet alleen met zijn scherpe kritiek op de kasplant-katholiciteit. Wij hopen van harte, dat deze kritiek, van zoveel zijden geuit, resultaten zal hebben". Dit hopen wij eveneens van harte. Maar vóór alles is nodig, dat de jongeren onder de rooms-katholieken een open oog krijgen voor het fundamentele van de leer hunner Kerk, dan zullen zij zich evenals de heer Werner daarop gaan bezinnen en rijp worden voor het bevrijdende denken. M. MOERKERKEN.

Lezers schrijven

Onderlinge discussiebrief. De inhoud valt buiten verantwoordelijkheid van de redacteur. Deze behoudt zich het recht voor stukken te weigeren of te bekorten.

NOGMAALS: VAN ATHEÏSME TOT ROOMS-KATHOLIEK

Bij het insturen van mijn artikel naar uw blad was ik me er volledig van bewust, dat bij een mogelijke publicatie er zeker reacties zouden volgen. Welnu, u hebt inderdaad mijn artikel opgenomen en tot op heden hebben enige mensen hierop gereageerd. Het is me opgevallen, dat uw drie „schrijvers" zonder uitzondering het doel van mijn brief verkeerd interpreteren. Ik heb namelijk uitdrukkelijk vermeld, dat mijn bezwaren niet gericht zijn tegen uw principes, al ben ik het er dan zeker niet mee eens, doch tegen de wijze, waarop u uw principes in schrift brengt.

Het spijt me het te moeten zeggen, maar eerlijk gezegd had ik van vriendenken een gedegen antwoord op mijn artikel verwacht en ik was zelfs opener, dat de drie briefschrijvers juist door hun wijze van reageren blijk geven van „nog zoekende" te zijn. Per slot van rekening krijgen atheïsme en geloof, ondanks hun tegenstrijdigheid, zeer dicht bij elkaar, zodat het vaak voorkomt, dat de meest vurige atheïsten onbewust zoekende zijn. U weet, dat dit verschijnsel psychologisch zeer goed verklaarbaar is en ik verwerp het gezinsins, dat deze gang van zaken wellicht ook op mij van toepassing is geweest. Ook in dat geval zal ik niet aarzelen toch van „genade" te spreken en waarom ook niet?

En voor het atheïsme én voor de gods-

LEZINGEN EN BIJeenKOMSTEN

Zondag 11 januari:

Utrecht: In „De Poort van Kleef“, Maria-plaats 7. Spreker: Dr. C. de Jager over „Het oneindige heelal“. Aanvang 10 uur. Toegangsprijs naar voorkezing.

katholicisme gering is, is me niet duidelijk. Het is overigens onjuist. Wanneer u de boeken (niet éénzijdig!) over dit onderwerp zoudt zien, welke ik doorgewerkt heb, dan zou u er beslist anders over denken.

De ervaring, dat filosofen naar de waarheid zoeken, heb ik niet aan de kant gezet, ik heb me slechts afgevraagd of de filosofen erin zullen slagen. Zolang het menasom bestaat is het nog niet gelukt.

U vraagt op welke punten de atheïsten mijns inziens gelijk hebben. Uitdrukkelijk heb ik in mijn oordeel vermeld: „volgens de ratio“ (rede of verstand). Wellicht kan dit als antwoord gelden.

De intuïtie van de heer Van Zelf is onderhevig aan schommeling, angezien ik niet het geloof heb verworven ten gevolge van een „niet aankunnen van de problematiek van het leven“. Daarvoor was de bekering te plotseling en daarvoor ben ik een te nuchter mens.

Propaganda maken heb ik zeker niet begoo, zoals ik ook al eerder vermeld heb. Ik ben me er volkomen van bewust, dat ik in dit opzicht geen enkele kans zou hebben.

Doch wanneer wij het onbeschaamd vinden om van een andere mening in uw blad te lezen, dan durf ik dit voorzichtigjes kortzichtig te noemen.

Overigens is het mij niet verboden De Vrijdenker te lezen, wel mischien aan katholieken, die moeilijkheden met het geloof hebben, doch dit verbod is slechts een kind van de opvoeding. Een God zal het mij beslist niet kwalijk nemen, dat ik De Vrijdenker lees om beter te kunnen doorgrinden in de zielen van ongelovigen.

Uw laatste zin moge ik ten slotte citeren: „dat u zich naar het gebod der kerk hebt schuldig gemaakt aan een zondige overtreding“.

Twee vragen: 1. Welk gebod? 2. Kent u ook overtredingen die niet zondig zijn? (Vrijdenkers zijn gek op het vallen over taal- en schriftfouten).

Geachte redactie, wellicht sluit u met dit artikel de discussie af en mischien ook open? (Zie juist weer nieuwe gezichtspunten.)

In ieder geval is het een gesprekspunt waarover men nimmer raakt uitgesproken.

Uit hoofde van mijn beroep heb ik enige mensenkennis opgedaan en ik kan dan ook heel beknopt ongeveer zeggen, met wat voor mensen ik „gesproken“ heb.

Toch bedrevdigt al dat geschrift niet helemaal en juist daarom zou het mischien aardig zijn eens een werkelijk gesprek met mijn „belagers“ te hebben.

Van te voren kan ik u al zeggen, dat ik ze allen graag mag.

Hoe denkt u hierover?

Hoogachtend,

H. M. P. VAN LOHUIZEN.

Van Dorststraat 20, Haarlem.

*) Bij een voortzetting van de discussie zal er weinige nieuws meer voor de dag kunnen komen. Beter is het dat de gesprekspartners van de heer Van Lohuizen het persoonlijk of schriftelijk met hem afdoen. Overigens was dit artikel bestemd voor het laatste nummer van De Vrijdenker. Lezers die het hoofdstuk in dat nummer zullen er vergeefs naar gezocht hebben. Plaatsgebrek dwong tot dit uitsluit. Red.

dienst is de meest „gevaarlijke“ partij wel die van de nihilisten, van welke (grote!) groep beide partijen de antwoorden: „Ik weet het niet“ en „Het interesseert me niet“ kunnen verwachten.

Doch wij kunnen „warmlopen“ voor ons ideaal, vooral wanneer we aangevallen worden.

Zo zal het ook gegaan zijn met uw drie briefschrijvers en ik ben hun hiervoor waarlijk dank verschuldigd.

Gaarne zou ik me dan ook in de gelegenheid gesteld zien om een laatste (?) artikel, inhoudende een reactie op de reacties, in uw blad te mogen plaatsen.

Ik moge hierbij, wellicht ten overvloede, opmerken, dat de meest scherpe opmerkingen en kritieken duiden op kwade zin, doch meer dienen ter verduidelijking van een bepaald standpunt.

Een woord van dank aan de redacteur, de heer M. v. d. Brink, die zo vriendelijk was voor deze maal een onderschrift onder een ingezonden stuk te plaatsen.

Overigens wilde ik ook hierover een opmerking plaatsen en wel in verband met het feit, dat ik (toen) nog slechts één nummer van De Vrijdenker had gelezen.

Wanneer u mij verwijst naar andere nummers, welke wel ter zake kundig zijn, dan lanceert u hiermee de stelling, dat juist die Vrijdenker, die mijn oerstelling was, een uitzondering was op de regel (hoewel ik mij overigens op dit moment nog niet gebleken is).

Uw laatste opmerking betreffende de „armen van geest“ had mijn volle waardering in het besef, dat u deze woorden bewust een verkeerde uitleg gaf. Ik kon een glimlach niet onderdrukken en ik vermoed, dat dit ook uw bedoeling wel geweest zal zijn.

De heer Mulder oppert, dat ik wel nooit een echte vrijdenker geweest kan zijn, angezien ik „geïnspireerd“ was door een atheïst. Deze veronderstelling komt mij onjuist voor, daar de filosofen, die bij uw richting zo rijkelijk vertegenwoordigd zijn, beweren, dat de menselijke geest een product is van invloeden. Ik durf dan ook te beweren, dat geen enkele denkwijze zonder invloeding ontstaat. Worden de lezers van De Vrijdenker niet uitgenodigd, „eens een nummer voor de propaganda“ te kopen? En begint hier niet reeds de gerechtvaardigde beïnvloeding?

De heer Mulder ziet het overigens onjuist, dat ik een aanleg zou hebben voor mysticiteit. Juist dit vormde aanvankelijk de grootste moeilijkheid voor mij, doch het u nuchtere geloof deed me uiteindelijk ook hieraan wennen.

De heer Mulder verwijt me, dat ik protesteerde tegen de uitdrukking „moedergodin“, angezien dit nu eenmaal de „terminologie van de vrijdenker“ is.

Juist, meent de heer Mulder, dat bedoelde ik nu niet te bereiken. Maar te tonen, dat deze terminologie op een onjuiste of beperkte kennis van geloofs zaken duidde!

U vindt, dat mijn aanval op „Intermezzo“ beneden peil is, omdat ik helemaal geen reden gaf. Er zijn nu eenmaal zaken, waar een dieper-op-ingaan ook immoreel is en dat bedacht u kennelijk ook. Het is de Una Sancta-cursus zonder uitleg, beschuldigde van „veel woorden en weinig wul“.

De kennis van de „gemiddelde“ vrijdenker is naar uw mening groter dan die van de overigen. Doch vergeet u niet, dat kinderen uit een godsdienstige gezin al van jongs af aan onderwijs in deze richting hebben en dat het kind een zekere kennis van zaken hebben-cursus zal toegeven, dat het van het karakter afhangt hoe groot de interesse en de kennis zijn.

Wanneer een atheïst e.g. vrijdenker geen kennis van zaken heeft, dan is hij geen atheïst of vrijdenker. In dit opzicht kon uw stelling in sommige gevallen wel eens juist zijn.

Hetgeen ik al verwaacht had geschiedde: u komt aandringen dat de vergelijking van de brochure van 1925 en de bijbel van p.l.m. 2000 jaar geleden.

Ik beantwoord hiermee tevens een gedeelte van de brief van Meij. J. H. U.

U moet onderscheiden, dat voor een gelovige de bijbel Gods Woord is en dat uw verwijt mij dus beslist niet geldt. Daarom juist mag ik een verouderde folder afkopen, zoals ik het ook zou doen bij een propagandafolder van een priester, daterende 1928.

De laatste zin van de heer Mulder citeer ik letterlijk: „Over die waarheid zullen wij ons steeds zelf, met onze eigen persoonlijkheid, moeten bezinnen, hetgeen dan vrijdenken is“.

Ik heb me bezonnen op deze zin en ik ben tot de conclusie gekomen, dat een ieder, die zich op een „waarheid“ bezint, een vrijdenker is, dus ook de katholieke en ook de mohammedaan.

Het deed me genoegen een brief van een dame aan te treffen en zonder veel moeite kon ik het typisch vrouwelijke element hierin ontdekken.

Ook mejuffrouw Ut interpreteert de „armen van geest“ verkeerd, doch ik geef toe, juffrouw, dat van deze uitdrukking een gezellijk bijbelkarakter gemaakt kan worden.

Ik moet u corrigeren in uw houding als vrijdenker en dit verbaast me.

Is het niet zo, dat het atheïsme negatief werkt om daarna zijn eigenlijke doel na te streven?

Vindt een ware atheïst verlieis niet vreselijk jammer? En u vindt één meer of minder een ander niemandaletje, als ik maar gelukkig ben.

Foei, juffrouw, maar toch wel leuk en... vrouwelijk. Het is u vergeven.

U vraagt zich af hoe een persoon, die de genade reeds bezit, afvallig kan worden.

We kunnen ons hierbij afvragen of de persoon inderdaad de genade bezit, dat kan niemand controleren. Of is er de mogelijkheid, dat de vrije wil van de mens zich daat beïnvloeden door de duivel? Is het hele leven niet een strijd tussen goed en kwaad in de ziel? Als het goede niet een verloor, was er dan nog wel kwaad? Neen, en dit is ook zeker niet bijbels.

U begrijpt meer dingen niet. Bijvoorbeeld, dat ik juist God als leider van de katholieke kerk aanwijs, want, zo zegt u, u kende dat geloof toch nog niet.

Maar juffrouw, ik was toch atheïst - antigodsdienstig? Hoe kwam het dat ik niet weet waartegen? Dus ik zorgde, dat ik ook in de geloofspunten thuisraakte, en daarom kende ik ze ook. Bent u soms zo maar anti?

Ten slotte maak u zich, en dat siert u, een goede vrouw, druk over arme 4-jarige stumperdjes, die met papa en mama meespuurd werden naar een voorstad. Wanneer dit de waarheid was, dan treunde ik met u eens, juffrouw, doch ik aan u geruststellen door de mededeling, dat 't een fabelfij is. En wanneer een enkel ouderpaar dit zou eisen van zijn kleintjes, dan ben ik het met u eens, doch bedenkt, dat hier de kerk niet schuldig aan is!

Inmiddels wens ik u plezier met uw 500 exemplaren van De Vrijdenker, die, inmiddels gebundeld, wel de omvang van een bijbel zullen hebben aangenomen.

De heer Van Zelf vraagt om een uitleg over mijn mysterieuze „werkje“. Ik zal u dit in het kort vertellen.

In mijn atheïstische jaren las ik zoveel (o.a. uit bijbelteksten), dat ik waarlijk bang was uit van de opgedane kennis te vergeten. Ik kwam toen op het idee om een uittreksel van deze leerstof te maken en deze te doorspekken met eigen gedachten. Zo kwam het „werkje“ tot stand (150 bladzijden in een dictaatstahler). Nimmer heb ik de bedoeling gehad het te publiceren!

Het feit, dat ik De Vrijdenker niet kende, is hieraan te wijten; het blad werd mij niet verkocht in Amsterdamske winkels en kiosken. Ik ben Haarlemmer en er is nooit een enkele atheïst geweest, die me op het bestaan van uw lijfblad heeft gewezen.

U filosofeert verder wat over de boer, die de straf van God niet meer erkent, nu hij de oorzaak van de mislukte oogst kent. Maar waarom kan die bekende oorzaak niet Gods Hand zijn?

Waaruit u afleidt, dat mijn kennis van het